herpy

VARANER

Steppevaran

Varanus exanthematicus

En kraftig, jordboende varan fra savannerne i Vestafrika og Centralafrika, der graver dybe huler og lever af snegle, tusindben og andre hvirvelløse dyr. *Varanus exanthematicus* er den mest handlede varan i verden, men også en af dem, der oftest dør hos nye holdere. Den bliver 60-100 cm, kræver et stort, varmt terrarie med dyb bund og trives bedst med varieret, mådeholdent foder.

Familie: Varanidae Engelsk: Savannah Monitor Udgivet 15. november 2026

SPECIFIKATIONER

DYRET

Voksenstørrelse	**60-100 cm** total længde inkl. hale
Vægt	**750-3.600 g**
Levetid	**10-15 år**
Aktiv	**Dag**
Levevis	**Jordboende og gravende**
Biotop	**Halvørken og savanne**
Sværhedsgrad	**Erfaren**

PASNING

Min. terrarie	**200 × 100 × 80 cm** L × B × H til 1 voksent dyr
Temperatur, dag	**26-34 °C**
Hotspot	**50-57 °C**
Temperatur, nat	**24-29 °C**
Luftfugtighed	**40-70 %**
Vand	**Vandskål**
UVB	**Nødvendig** Ferguson-zone 3
Kost	**Insekter og orme/snegle**
Holdes	**Enkeltvis eller parvis**

AVL

Formering	**Æglæggende**
Kuldstørrelse	**15-50 æg**
Kuld pr. år	**1-3**
Inkubation	**150-180 dage** ved 30-31 °C

BESKYTTELSE OG PAPIRER

CITES	**Appendiks II**
EU-bilag	**Bilag B**
IUCN	**Ikke truet (LC)**

Alle varaner står på liste II i CITES og i bilag B i EU's forordning om handel med vilde dyr, så dyr, der indføres fra lande uden for EU, kræver CITES-papirer og EU-dokumenter. Arten er ikke på forbudslisten i bekendtgørelse nr. 1261 af 17.11.2015 om forbud mod hold af særlige dyr og må derfor holdes af private efter de almindelige regler, herunder dyrevelfærdsloven.

Om arten

Varanus exanthematicus er en kompakt, kraftigt bygget varan med bredt hoved, kort hals, korte ben og stærke gravekløer. Tænderne er korte og stumpe, fordi arten knækker snegle, krabber og hårdtskallede insekter. Kroppen er grå til brun med rækker af lyse, mørkt omkransede pletter, og tungen er blå og kløvet. Skællene på ryg og nakke er store og knopformede. Artsnavnet kommer af det græske ord for udslæt og sigter formentlig til de lyse pletter på de knudrede skæl.

Arten blev beskrevet i 1792 af Louis Bosc fra et dyr fra Senegalfloden. I omkring 200 år regnede man den sammen med *Varanus albigularis* som underarter af samme art, og først i 1990'erne blev de skilt ad igen. Forvekslingen lever videre i handlen. *V. albigularis* bliver større, og de to arter adskiller sig også på skæl, tegning og næseborenes placering: hos *V. exanthematicus* sidder næseborene midt mellem øjet og snudespidsen. Navnet *V. ocellatus* er et ældre synonym.

Arten er mindre, end mange tror. Vilde voksne dyr er i gennemsnit omkring 64 cm inklusive hale, med en snude-kloak-længde på omkring 33 cm, og vejer typisk 750 g. Selv de største vilde dyr vejer under 2 kg. I fangenskab bliver dyrene tit større, fordi der altid er mad. Typisk bliver de højst 100 cm, enkelte dyr når op mod 120 cm, og ældre angivelser går helt op til 150 cm. Ungerne er omkring 13 cm lange og vejer 6-7 g ved klækningen. En han i fangenskab kan nå 61 cm og 3,6 kg allerede som etårig, flere gange en vild voksens vægt. Arten bliver meget let fed.

Arten holdes ofte som en lille, billig varan, men det er en livslang forpligtelse på mindst et årti. Levealderen er 11-13 år, og mange dyr dør langt tidligere. Som voksen har den brug for et stort, opvarmet terrarie eller et helt rum, foder i flere år, lys og varme hele året og dagligt tilsyn. Voksne dyr, der er blevet for store eller for kræsne, ender ofte som uønskede kæledyr. Næsten alle dyr i handlen er vildfangne eller såkaldt farmede, og de er stressede, parasitbelastede og ofte afmagrede, når de kommer til en ny holder. Opdræt i fangenskab lykkes sjældent. Samlet set er arten ikke et begyndervalg, selvom den ofte sælges som det.

Læs mere: Køb af dyr: opdræt, vildfang og transport

Udbredelse og levested

Varanus exanthematicus har en meget stor udbredelse i Afrika syd for Sahara. Den findes fra Mauretanien, Senegal og Gambia i vest gennem Guinea-Bissau, Guinea, Sierra Leone, Liberia, Mali, Elfenbenskysten, Burkina Faso, Ghana, Togo, Benin, Niger og Nigeria til Tchad, Cameroun og Den Centralafrikanske Republik. Længere østpå lever den i Sudan, Sydsudan, Etiopien og Eritrea og sydpå i det nordlige Congo (DR Congo), Uganda og Kenya. Typelokaliteten er Senegalfloden.

Mod syd og øst erstattes den af *V. albigularis*, og de to arters grænse er dårligt kortlagt. Derfor kan fundene på kortet være forvekslinger i grænsezonen. Indførte bestande uden for Afrika, fx i Florida, regnes ikke med i den oprindelige udbredelse. De fleste dyr i handlen kommer fra Ghana, Togo og Benin, hvor de indsamles i stort tal.

> **Oprindelig udbredelse:** Mauretanien, Senegal, Gambia, Guinea-Bissau, Guinea, Sierra Leone, Liberia, Mali, Elfenbenskysten, Burkina Faso, Ghana, Togo, Benin, Niger, Nigeria, Tchad, Cameroun, Den Centralafrikanske Republik, Sudan, Sydsudan, Etiopien, Eritrea, Kenya, Uganda og Congo-Kinshasa.

LEVESTED

Arten lever i åben savanne, krat og lysåben skov og i tørre, stenede områder med spredt bevoksning. Den findes ikke i regnskov og ikke i ægte ørken. Den er dagaktiv og tilbringer meget af tiden i huler, som den graver selv eller overtager fra andre dyr. De yngste dyr i Ghanas kystsletter holder til i og ved hulerne fra jordboende, store fårekyllinger, hvor de finder skjul.

Livet følger regntiden. I den våde sæson er der rigeligt med bytte, og dyrene æder mest og parrer sig. I den lange tørtid, der kan vare 3-6 måneder, er der næsten ingen byttedyr, og dyrene må faste. I fangenskab er der mad hele året, og det er en vigtig grund til, at dyrene så let bliver for tykke.

I naturen består føden næsten kun af hvirvelløse dyr: snegle, tusindben, skorpioner, fårekyllinger, græshopper, knæløbere, biller og krabber, og desuden frøer og enkelte æg fra øgler. Hos unge dyr i Ghana er det små fårekyllinger, senere skorpioner og tudser, og hos voksne i Senegal er tusindben den almindeligste føde. Større hvirveldyr optræder kun sjældent i føden.

Læs mere: Foderdyr: hold og avl

Pasning

TERRARIET

En voksen *Varanus exanthematicus* skal have et stort, jordbaseret terrarie på mindst 200 × 100 × 80 cm (længde × bredde × højde), og mere er bedre. Et par skal have omkring 210 × 150 × 120 cm med 40 cm bund. Et terrarie på 180 × 45 cm giver kun plads til at ligge stille. Terrariet bygges ofte selv af træplader med glasfront, eller det indrettes som et helt rum.

Ungerne starter i en lille plastkasse på omkring 50 × 25 × 30 cm med ventilationshuller, fugtig køkkenrulle og skjul i de første fire måneder. I seksmånedersalderen flyttes de til et terrarie på omkring 140 × 50 × 95 cm med 10 cm bund, og derefter vokser terrariet med dyret. Det er dyrere at købe små terrarier flere gange end at bygge ét stort til voksenlivet.

Bunden er det vigtigste. Arten graver, og voksne dyr skal have omkring 40 cm dyb bund af en blanding af fint sand, groft grus, havejord uden gødning og kokosfibre eller bark, så den kan lave gange og huler. Til de yngste dyr er omkring 10 cm nok. Løs bund kan sluges ved et uheld og give forstoppelse, så fodr gerne på en flad sten eller et fad, og hold øje med afføringen. Giv

skjul i begge ender af temperaturgradienten, fx kasser, halve rør og trækasser, der bygges større, efterhånden som dyret vokser. Flade sten og et par kraftige grene bruges til at klatre og sole sig på.

Arten er stærk og udholdende og søger konstant efter svage steder. Kløerne river hul i net og tråd, så brug massive vægge, en tung, sikret låge og et låst rum. Gulv, vægge og loft skal sidde fast i hinanden. Varmelamper og varmeelementer skal sidde bag net eller gitter, så dyret ikke kan grave eller klatre ind til dem og brænde sig. Terrariet skal rengøres ofte, fordi dyret æder tit og skider, hvor det vil.

TEMPERATUR

Varanus exanthematicus kommer fra varme, åbne områder og har brug for en tydelig temperaturgradient. Om dagen skal lufttemperaturen i terrariet være 29-34 °C, med en køligere ende på 26-28 °C. Under solpladsen skal overfladen være 50-57 °C. Det er overfladetemperaturen i selve solpladsen, målt med et IR-termometer, og ikke luften. Mål lufttemperaturen samtidig med et digitalt termometer. Om natten falder luften til 24-29 °C. Brug ikke hvidt lys til natvarmen, men fx keramiske varmelegemer eller varmekabler.

Varmen kommer fra en eller flere kraftige spotlamper eller varmelamper over solpladsen, evt. suppleret med varmekabler under en del af bunden, alt styret af termostater. Varmesten bruges ikke, fordi de kan blive for varme og brænde dyret. Solpladsen skal ligge, så dyret kan komme helt ind under lampen, men også kan trække sig ned i den kølige, dybe bund.

Før parring kan lufttemperaturen sænkes fra 34 til omkring 31 °C i en periode, og dagen gøres 5 timer kortere. Ellers holdes temperaturen stabil året rundt. I den sydlige del af udbredelsen kan dyrene gå i en kort hvile, når det bliver koldt, men den bør ikke fremprovokeres. Er dyret sløvt og spiser ikke, er temperaturen for lav.

Læs mere: Varme og temperatur

LUFTFUGTIGHED OG VAND

Varanus exanthematicus stammer fra tørre savanner, men huler og dyb bund holder formentlig en højere luftfugtighed end overfladen. Terrariet skal derfor være tørt på overfladen og fugtigt dybt nede. Ungerne kan holdes ved omkring 70 % i de første måneder, så de skifter hud rent og vokser godt. Hos voksne dyr er omkring 40-70 % passende. Det er en fejl at lave et regnskovsmiljø med konstant våd luft og bund. Det giver svamp, mug og hudproblemer.

Før parringen kan en regntid efterlignes med korte, kraftige sprøjtninger med en haveforstøver: to korte sprøjtninger hver anden dag i fem uger, så luftfugtigheden når omkring 90 %. Derefter holdes terrariet tørt igen.

Giv altid en stor, stabil vandskål eller et kar, som dyret kan lægge sig helt i. Arten bader gerne og kan blive under vand længe. Vandet skiftes mindst en gang dagligt, fordi dyret drikker og skider i det. Dyrene vælter let lette skåle, så brug en tung, bundstabil kumme.

Læs mere: Luftfugtighed, sprøjtning og ventilation

LYS OG UVB

Som dagaktiv soldyrker har *Varanus exanthematicus* brug for stærkt lys og UVB-stråling. UVB er nødvendigt for kalkomsætningen. Giv den en Ferguson-zone 3, så UV-indekset ved solpladsen er omkring 3-7 og aftager mod den skyggefulde ende. Zonen svarer til andre dagaktive, soldyrkende varaner; præcise målinger for arten findes ikke. Brug et kraftigt UVB-rør (T5 HO) over hele solpladsens længde eller en kombineret damplampe med UVB. Pærer og rør skal udskiftes efter producentens anvisning, typisk efter 6-12 måneder, fordi UV-effekten falder, længe før lyset slukker.

Lyset tændes 12-13 timer om dagen om sommeren og lidt kortere om vinteren, styret af et tænd-sluk-ur. Ophold udendørs i en sikret voliere med skygge er en god gevinst, fordi sollyset dér ikke filtreres af glas eller plast. Dyret må aldrig kunne slippe ud, og det skal altid kunne komme i skygge.

Læs mere: Lys og UVB

FODER

I naturen lever *Varanus exanthematicus* af hvirvelløse dyr, og i fangenskab bør foderet ligne det. Grundfoderet er varierede insekter og andre hvirvelløse dyr: fårekyllinger, græshopper, dubia-kakerlakker, kakerlakker, zophobas, snegle og regnorme. Insekterne pudres med kalk, og af og til med et vitamin- og mineraltilskud. Brug ikke kun fårekyllinger og melorme, for voksne dyr ignorerer dem tit. Snegle fra naturen kan bære parasitter og miljøgifte, så brug opdrættede. Giv kun af og til en lille mus eller et æg som tilskud.

Gnavere har længe været standardfoder og kan bruges som hovedføde uden påviste skader, men de forbindes ofte med fedme og leverskader. Overfodring er den hyppigste fejl. Gnavere er rige på fedt, og en varan, der får mus hver anden dag og kun lidt motion, bliver hurtigt fed. Fedme er en alt for almindelig pasningsfejl hos arten, og fedtlever (hepatisk lipidose) er en alvorlig følge.

Ungerne får fårekyllinger og melorme, der er pudret med kalk og vitaminer, flere gange om dagen, og en lille nyfødt mus hver tredje dag. De vokser omkring 2 g om ugen i de første måneder. Efter et halvt år skiftes til større insekter, kakerlakker og små mus. Voksne dyr fodres omkring to gange om ugen i mængder, der holder dyret slankt. Vej dyret hver måned, og juster mængden efter vægt og udseende: en sund varan har en tydelig talje og er aktiv. Til unger må insekterne højst være to tredjedele af hovedets længde.

Læs mere: Kalk, vitaminer og tilskud

ADFÆRD OG HÅNDTERING

Varanus exanthematicus er ikke tam af natur. Nyindfangede dyr puster sig op, hvæser, slår med halen og bider. Dyrene er stærke og har kraftige kæber. Dybe bid kan kræve sting og antibiotika. Kløerne er skarpe og kan rive huden op ved håndtering. Halen bruges som pisk. Brug aldrig bare hænder i terrariet, når dyret er stresset, og hav helst en ekstra person med ved håndtering af store dyr.

Tæmning kræver tid i det første år. Giv et nyt dyr flere dage i fred, og lad det spise i ro, før du begynder at røre det. Nogle dyr bliver aldrig tamme. Brug rolige, lave bevægelser, støt kroppen under dyret og undgå at gribe fra oven. Korte, regelmæssige sessioner på få minutter er bedre end sjældne, lange. Dyr, der er vant til en rutine med faste tider til fodring og rengøring, har det bedst, og mange kan ikke lide forandringer.

Alle krybdyr kan bære Salmonella uden at være syge, og blandt øgler kan 84 % være smittebærere. Vask altid hænder efter håndtering af dyr, bund og vand, og brug udstyr, der kun bruges til terrariet. Små børn, gravide og svækkede personer bør ikke have kontakt med dyret.

Hannerne er territoriale og kan skade hinanden alvorligt, så hold dem adskilt. Et par kan holdes sammen i et meget stort terrarie, men hunnen kan være aggressiv efter parring og skal have mulighed for at komme væk. Som hovedregel holdes dyrene enkeltvis. Selv enkelte dyr bruger tid hver dag på at lede efter en vej ud.

Læs mere: Karantæne og hygiejne

Avl

KØNSMODENHED OG KØNSBESTEMMELSE

Kønnet er svært at se hos *Varanus exanthematicus*, men nogle forskelle kan ses, også hos de nyklækkede. Hannen har et kraftigere hoved med en mere udtalt bule på snuden, mens hunnen har en mere skrå og spids snude. Hos hannen er der en tydelig fure under halens rod, som hos kønsmodne dyr ligger mellem to hemipenis-buler, mens hunnen har en fladere halerod. Hannens farver er desuden lysere og mere gyldengule, hunnens mørkere og mere matbrune. Forskellene bygger på få dyr og er ikke sikre.

Hannen kan have tydelige hemipenis-buler allerede efter et år. Dyrene kan parre sig, når de er knap to et halvt år, og hunnen kan lægge sine første æg, når hun er knap tre år. Hunnen bør være fuldt udvokset og i god foderstand, før hun sættes i avl.

PARRING

Opdræt af *Varanus exanthematicus* lykkes sjældent. Et par skal have et meget stort terrarie på omkring 210 × 150 × 120 cm med 40 cm bund. Før parringen sænkes lufttemperaturen fra 34 til omkring 31 °C med en køligere ende på omkring 27 °C, mens solpladsen holdes på 50-55 °C. Dagen gøres 5 timer kortere, og fodringen sættes ned til tre gange om ugen. I oktober indføres en regntid med korte sprøjtninger, så luftfugtigheden ligger på omkring 90 % i fem uger.

Parringen begynder i slutningen af november. Hannen nikker med hovedet, nusser snuden mod hunnens hals og kradser hende på ryggen og halens rod, til hun løfter halen. En parring varer fra 25 minutter til 4 timer, og hannen skifter mellem de to hemipenis. Parret parrer sig hver uge fra november til marts. Hunnen kan få skrammer af kløerne. Når parringerne ophører, kan hunnen blive aggressiv over for hannen, og så skal han flyttes. Temperatur og dagslængde sættes derefter tilbage.

ÆGLÆGNING OG KULD

Hunnen af *Varanus exanthematicus* lægger store kuld. Angivelserne svinger fra 15 til 50 æg, og over 40 er set. Hun kan lægge tre kuld i én sæson: det andet omkring 32 dage og det tredje omkring 55 dage efter det første, med 20-30 æg i hvert. Efter parringerne skal hun have hele byttedyr to gange dagligt i fire uger og hårdkogte æg og kalkberigede insekter hver anden dag.

Omkring 16 dage efter sidste parring bliver bugen tydeligt udspilet, og hunnen trækker sig tilbage til et hjørne i terrariet. Hun holder op med at spise omkring fire dage før æglægningen. Hun graver et hul på omkring 20 cm i dybden, bakker ind over åbningen og lægger æggene, som er omkring 5 × 3 cm og vejer 12 g. Bagefter dækker hun hullet til med jord. Æglægningen sker omkring 36 dage efter sidste parring, og hunnen kan tage 450 g på to uger, når hun begynder at spise igen.

Terrariet skal derfor have dyb, løs bund, hvor hunnen kan grave sit hul i fred.

INKUBATION

Æggene fra *Varanus exanthematicus* tages ud af reden samme dag og lægges halvt ned i et fugtigt medie af vermiculit og perlit i forholdet 2:1, tilsat vand i forholdet 1:1 efter vægt. De ruges i en plastboks på omkring 50 × 30 × 25 cm i en inkubator ved 30-31 °C, og låget åbnes hver femte dag for at skifte luften. Efter omkring 21 dage kan man se i lys, om æggene er befrugtede.

Æggene klækker efter 156-160 dage ved 30 °C, og alle unger i et kuld kan være ude inden for et døgn. Enkelte unger kan dø fuldt udviklede i ægget. Temperaturafhængigt køn er ikke kendt.

Læs mere: Inkubation af æg

OPDRÆT AF UNGER

Ungerne af *Varanus exanthematicus* vejer 7-13 g, i gennemsnit 9 g, og er omkring 8 cm fra snude til kloak ved klækningen. De kan holdes i grupper på tre i små plastkasser og begynder at spise omkring 12 dage efter klækningen, tre dage efter at blommen i tarmen er brugt. Nyindkøbte unger bør sættes i karantæne og undersøges for parasitter hos en dyrlæge.

Kasserne skal have fugtig køkkenrulle som bund og omkring 70 % luftfugtighed, så ungerne kan skifte hud og vokse. Varmen kommer fra et varmekabel under kasserne, og ungerne får små fårekyllinger og melorme med kalk og vitaminer to gange dagligt og en nyfødt mus hver tredje dag. De tager omkring 2 g på om ugen. Efter fire måneder kan de flytte i et større terrarie, og derefter skal terrariet og bunden vokse med dyret. Unger bør først sælges, når de har spist stabilt i tre uger.

Unger fra opdræt er stærkere end vildfangne, men de er sjældne. Hold dem adskilt, hvis nogle bliver for dominerende eller bider hinanden.

Sundhed og typiske fejl

Varanus exanthematicus regnes for en af de varaner, der oftest dør hos nye holdere. Årsagerne er næsten altid de samme:

- Fedme og fedtlever. Dyret får for meget og for fedt foder, især gnavere, og for lidt bevægelse. Det giver tung krop, sløvhed og til sidst leversvigt.
- For lav temperatur. Dyret spiser dårligt, fordøjer dårligt og bliver mere modtageligt for sygdom. Kontrollér solpladsens overfladetemperatur med IR-termometer.
- Kalkmangel og knoglesygdom, når UVB og kalk mangler. Det giver bløde kæber, krumme ben og rystelser.
- Fordøjelsesstop af indtaget partikelbund. Kendes på manglende afføring og oppustet bug.
- Parasitter: indvoldsorm og amøber, og desuden flåter og mider på vildfangne dyr. Tungeorm (pentastomider) er også beskrevet. Nye dyr skal i karantæne og have afføringsprøve hos en dyrlæge.
- Mundbrand (stomatitis) med røde pletter og gul belægning i munden.
- Udtørring og hudproblemer, hvis fugtigheden er helt forkert.
- Forbrændinger fra uafskærmede varmelamper.

Dyr i handlen er næsten alle vildfangne eller farmede. De er ofte afmagrede, dehydrerede og fulde af parasitter. Vælg et vågent, nysgerrigt dyr med fyldig krop, klare øjne, ren kloak, lyserød mund og uden flåter, mider eller sår. Dyr med smudsig kloak, belægninger i munden, løbende næse eller afmagring bør undgås. Et dyr, der ikke spiser, er sygt og skal til en dyrlæge med erfaring i krybdyr. Lad nye dyr falde til i flere dage, før de håndteres.

Spørg altid dine kloge bekendte

Vejledningen er et godt sted at begynde, men den kan ikke erstatte erfaring. Dyr er forskellige, og meget af det vigtigste lærer man af dem, der har holdt arten i årevis. Tal med en avler, en erfaren holder eller en dyrlæge med forstand på krybdyr og padder, før du anskaffer dyret - og igen, hvis noget ser forkert ud.